

PFU-SAK NR. 006/14

KLAGER: Svein Magne Olsen
ADRESSE: Postboks 48, 4096 Randaberg
TELEFON: 51417045
PUBLIKASJON: Stavanger Aftenblad
PUBLISERINGSDATO: 07.01.2014
STOFFOMRÅDE: Kultur/historie
GENRE: Nyhetsartikkel, kommentarartikkel
SØKERSTIKKORD: Den samtidige imøtegåelsesretten, tilsvaresretten
REGISTRERT: 10.01.2014
BEHANDLET I SEKR.: 10.01.2014
BEHANDLES I PFU: 25.02.2014
FERDIGBEHANDLET: 25.02.2014
BEHANDLINGSTID: 45 dager
KLAGEGRUPPE: Privatperson/forfatter (advokathjelp)
PFU-KONKLUSJON:
HENVISNING VVPL.:
RETTSBEHANDLING:
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER:

SAMMENDRAG:

Stavanger Aftenblad publiserte **tirsdag 7. januar 2014** en kronikk med tittelen «**Sladder, feil og løgner**» under vignetten «**Lokalhistorie Randaberg**». Kronikken var skrevet av kunsthistoriker og forfatter, Tommy Sørbø. Inngressen var:

«Er man moralsk forpliktet til å samarbeide med hvem som helst som sitter inne med sensitive opplysninger om deg og dine, og som akter å offentliggjøre dem?»

I artikkelen ble forfatteren av en historiebok om Randaberg under krigen angrepet. Det gjaldt feilaktig omtale av et tidligere NS-medlem. Det fremgikk av artikkelen at Sørbø var gift med barnebarnet til den omtalte. Han reagerte også på at forfatteren ikke ville rette feilene fordi han mente familien selv var skyld i dem, siden de ikke hadde forelagt forfatteren disse opplysningene før boken gikk i trykken.

«Prosjektet om å skrive historien om Randaberg under krigen virket amatørmessig fra første stund.»

Sørbø forteller at hans svigermor ba om å få tilsendt manus på e-post før boka gikk i trykken, noe hun ikke fikk. Hun fikk i stedet tilbud om å reise hjem til forfatteren, sitte på hans kontor å lese om sin far.

«En ydmykende situasjon hun naturligvis vegret seg for og ga uttrykk for.»

Videre vises det til familiens forsøk på å rette opp feilene i etterkant.

«Så til spørsmålet om å forsvare et menneske som en gang har gjort noe galt. Da familien tok til motmæle og påpekte feil, svarte forfatteren med å sette i gang sitt eget private rettsoppgjør. Han truet med at han nok skulle finne på noe på faren deres likevel, og at den såkalte likvideringslista kanskje kom til å dukke opp. For nå hadde han satt sine folk på saken, opplyste han. Dessuten kontaktet han Holocaust-senteret i håp om å få noe mer på ham, uten at det lyktes. »

«Etter utgivelsen mottar familien brev fra forleggeren og forfatterens advokat, der det blant annet står: "Det er også andre opplysninger om hans aktiviteter som ikke er tatt med i boken." Ikke et ord om hva disse opplysningene går ut på eller hvem som har kommet med det. Naturlig nok. For dette er en klassisk strategi når det gjelder å skremme noen til taushet.: Ikke prøv dere. Vi har noe i bakhånden.»

I kronikken ble følgende sitat uthevet:

«Forsoning er flott, men ikke når den blir en del av en maktstrategi.»

Til slutt stod det «*En tidligere versjon av denne kronikken ble trykket i Aftenposten 8. mars 2013. Se også kultur, side 16-17, del 2.*»

Samme dag - tirsdag 7. mars 2014 - ble det publisert en nyhetsartikkel med tittelen «**Strid om krigshistorie i Randaberg**» og ingressen:

«Familien til NS-medlem Gunvald Bøe meiner boka om Randaberg under 2. verdenskrig inneheld fleire faktafeil og bringer vidare ondsinna bygdesladder om Bøe. Men forfattar Svein Magne Olsen og utgjevar Randaberg historielag står fast på det som er skrive.»

Artikkelen refererte til kronikken fra Sørbø. I artikkelen ble sønnen til Gunvald Bøe intervjuet som også påpekte feil, og mente omtalen bar preg av folkesnakk og myter. I artikkelen fikk den omtalte forfatteren, Svein Magne Olsen, komme til orde. Han uttalte:

«- Eg reknar denne saka som avslutta og har overlete til advokat Atle Helljesen å kommentera innhaldet i boka, seier Svein Magne Olsen, som heller ikkje ville kommentera Indrebøs åtak på boka då saka var oppe i Bygdebladet i februar i fjor.»

Artikkelen tok utgangspunkt i en del av korrespondansen mellom partene.

«Olsen meiner han har gjort sitt for å få i stand ein dialog og gjennomlesing i forkant av trykking, mens Bøes familie meiner dei ikkje har fått tilstrekkelig høve til å lesa det som stod om faren.»

Artikkelen stilte spørsmålet «**Men er det tilstrekkeleg å tilby dialog og gjennomlesing heime hos Olsen, eller burde Olsen sendt manus til familien?**» Flere ekspertkilder kontaktes:

«- Folk bør få lesa sånn som dette på førehand - utan å måtta koma heim til forfatteren , sier Ola Alsvik, forskar og nestleder ved Norsk lokalhistorisk institutt. [...] Alle som skriv historie bør ha som premiss for arbeidet at det ein skriv, skal vera sant. [...]». Alsvik presiserer at dette må også gjelde selv om ikke familien deltar.

- Det er svært dårlig skikk å seia at dei som opplysningana gjeld skal måtta koma heim til forfatteren og bare få lesa der, seier historikar og direktør ved Holoucaustsenteret Guri Hjeltnes.

- Min hovudkommentar er at det openbart er sære folk på begge sider. Forfatteren legg opp til dialog, men vil ikkje sende manus. Familien vil lesa, men ikkje hos forfatteren, seier Tore Pryser, professor i historie ved HiL. Han meiner familien ikkje har krav om å få manus tilsendt på e-posten.»

Videre omtales forsøket på å få rettet opp feil.

«Så langt er det ikkje blitt anna enn éi retting - som familien er misnøgd med ordlyden i.»

«- Olsen har sagt seg villig til en omskriving i en eventuell ny utgave av boken, men så det som uriktig å legge inn i usolgte eksemplarer det forslaget som kom fra Indrebø. Han har lagt inn en mindre korreksjon, skriv Olsens advokat Helljesen i ein epost til Aftenbladet.»

Alstad ved Norsk lokalhistorisk institutt påpeker at det må være alvoret i omtalen som avgjør.

«- Sjølv ville eg teke initiativ til å trekkja tilbake boka eller få lage eit tillegg om det blei påpekt feil av denne art [...]»

Også utgiveren, Randaberg historielag, uttalte seg i artikkelen:

«- Me har ikkje finne grunnlag for å gjera noko meir enn å leggja inn ei retting om Stapo-medlemskapet til Bøe. Me står for det som står i boka, seier leiaren i Randaberg historielag [...]»

Han uttalte at boka må leses ut fra kildene og i sin helhet. Og at man aldri vil få alle til å oppfatte alt likt. Etterspillet ble i artikkelen omtalt som låst.

«Olsen sjølv reknar seg altså ferdig med saka. «- Det har ikkje vore nokon debatt om dette på fleire månader. Boka er skriven med tanke på forsoning, og eg ønskjer ikkje meir debatt. Eg har halde mange foredrag og snakka mykje om boka, men er ikkje interessert i ein samtale med familien Indrebø, seier Olsen.»

Til slutt: «Les i morgen: Amatører bak historiebok.» I artikkelen er følgende sitat fremhevet:

«Olsen har selvfølgelig ingen rett til å tilsøle en avdød og hans familie med utriktige og ærekrenkende opplysninger som han ikke har giddet å kontrollere.»

KLAGEN:

Klager er den omtalte forfatteren, Svein Magne Olsen. Det anføres at avisen har brutt Vær Varsom-plakatens punkt 4.14, den samtidige imøtegåelsesretten, og punkt 4.15, tilsvarsretten.

Klager ble oppringt av journalisten i Stavanger Aftenblad den 4. desember. Klager skriver: «[H]vor han uten bakgrunnsforklaring spurte om jeg ville innrømme at det var noen faktafeil i boken som jeg hadde skrevet om krigshistorien om Randaberg. Jeg svarte at slike informasjoner kunne han få av advokat Atle Helljesen. Journalisten kontaktet Helljesen, som på det tidspunktet var på ferie i Burma.» Klager har vedlagt e-postutvekslingen mellom journalisten og advokaten. Journalisten sendte åtte spørsmål, advokaten forsøkte å besvare dem - samtidig som han ga uttrykk for at han ikke hadde fått anledning til å svare på noe som helst da han ikke kjente til innholdet i det som skulle publiseres (se e-poster fra 4. og 5. desember).

Korrespondansen ble avsluttet 11. desember og journalisten skrev han planla å trykke sakene i neste uke og spør samtidig når advokaten er tilbake fra Burma. Advokaten skriver han er tilbake mandag (16. desember). Den 30. desember skriver advokaten til journalisten at han ikke har hørt noe mer, og ber ham ta kontakt om han ønsker en samtale (se vedlagte eposter). Ifølge klager hørte han ikke noe mer før artiklene stod på trykk 7. januar.

Klager skriver: «Det er flere (mer enn 10) direkte feil/usannheter i de nevnte artiklene, noe vi burde fått anledning til å kommentere». Det reageres på at han ikke har fått mulighet til samtidig imøtegåelse av «faktiske opplysninger», og at han - som var angrepet - ikke «snarest mulig» har fått mulighet til tilsvare.

Det vises til at tilsvarende kronikk stod på trykk i Aftenposten, men der ble klager kontaktet i forkant, fikk tilsendt kronikken og fikk svare. Klager mener derfor at den var helt greit: «Når en nesten identisk kronikk skrives i Stavanger Aftenblad burde vi enten får kommentere den eller så burde Stavanger Aftenblad tatt inn våre kommentar fra Aftenposten.»

FORSØK PÅ MINNELIG LØSNING:

Partene har vært i kontakt med sikte på å løse saken i minnelighet, uten at dette har ført fram.

TILSVARSRUNDEN:

Stavanger Aftenblad opplyser innledningsvis at klagers bok «har vakt debatt både nasjonalt (i Aftenposten) og lokalt (i lokalavisen Bygdebladet i Randaberg - også i diskusjoner i nærmiljøet på Randaberg). Utgangspunktet for debatten er bokens omtale av NS-medlemmet Gunvald Bøe, en omtale etterkommerne hans mener er feil.» Avisen opplyser at klager bare har lagt ved deler av avisens dekning og kontakten avisen har hatt med klager/advokat på mail. Avisen legger derfor med to oppfølgende artikler, tre debattinnlegg og tre eposter til mellom journalisten og klagerens advokat (se vedlegg).

Allerede ved første kontakt ble journalisten henvist til klagers advokaten: «Han vil ikke selv kommentere bokens innhold eller den kritikken og påstander om upresisheter og faktafeil som er rettet mot boken. Dette tar vi med i artikkelen for å vise at vi har forsøkt å få ham i tale. (Imidlertid er han villig til å kommentere sin egen arbeidsmetode og kompetanse – her er han omfattende sitert i oppfølgerartikkelen, som altså ikke ligger ved Olsens klage, men er vedlagt vårt svar.)»

Advokat Helljesen var på reise, og avisen skriver: «Nettopp for å sikre oss samtidig imøtegåelse sender vi helt konkrete spørsmål pr mail». Det vises til advokatens svar og oppfordring om at journalisten burde skaffe seg tilgang til sakspapirene og brevutvekslingen mellom partene, noe som ble gjort: «Vår reporter skaffer seg deretter selvsagt full oversikt over dokumenter som var skrevet om denne saken, også fra Olsens motpart. Aftenbladets dekning gjengir da også argumentasjonen slik den framkommer i Helljesens eposter og i korrespondansen mellom partene og deres advokater. Dette materialet inneholder blant annet tre brev fra advokat Atle Helljesen samt korrespondanse mellom Svein Magne Olsen og etterkommerne til Gunvald Bøe (familien Indrebø). I tillegg siterer vi fra advokat Helljesens mailsvar til Zahl (journalisten; sekr.anm.) på det punktet som ikke allerede var kommentert i brevs form, nemlig hva som har kommet ut av striden. [...] Aftenbladet har videre brakt på det rene at det ikke har vært noen meningsutveksling eller kontakt mellom partene etter at den formelle korrespondansen mellom partenes advokater er avsluttet.»

Selv om avisen i ettertid ser at man med fordel kunne møte klager/advokaten i forkant av publiseringene, mener avisen at klagers rett til imøtegåelse er innfridd: «Vi mener derfor at vi har hatt tilgang på all relevant informasjon og at kravet til samtidig imøtegåelse dermed er innfridd gjennom en balansert artikkel der begge parter er kommet til orde.»

Det opplyses at det var kontakt med advokaten dagen før publisering da opplyste journalisten at artiklene ville komme på trykk dagen etter. Deretter tok journalisten kontakt den dagen artiklene stod på trykk med beskjed om at hadde klager kommentarer ville avisen gjerne høre fra ham. Det vises til advokatens svar samme kveld. Avisen mener dette var å oppfatte som en klar invitasjonen til tilsva, men at dette var noe klager ikke ville benytte seg av.

Når det gjelder kronikken skriver avisen: «For det første er det større rom for kritisk analyse og vurderinger i meningsbærende artikler, som denne. Dernest gir artikkelen "Strid om krigshistorie i Randaberg" nettopp den tilsva,smuligheten som Olsen etterlyser - og rommer også tilsva, som vi allerede har redegjort for. For det tredje har Olsen selvsagt tilsva,rett også på kronikk- og debattstoff, men han har altså ikke benyttet seg av denne anledningen (selv om den ble presisert i vår kontakt med ham i forsøket på å nå fram til en minnelig ordning).»

Avisen viser til at klager påpeker en rekke feil i artiklene og stiller seg derfor «noe undrende til at Olsen ikke har benyttet anledningen til å gjøre dette i Aftenbladet, enten mens vi arbeidet med våre artikler eller umiddelbart etter – i intervju, som han avslø) eller i debattinnlegg.»

Klageren står fast på at avisen har brutt punkt 4.14 og punkt 4.15. Klager skriver han ikke var forberedt, verken på kronikken eller nyhetsartikkelen. Det opplyses at det hadde vært stille om saken siden mars 2013.

Klager viser til to brev fra advokaten sendt til Stavanger Aftenblad, der advokaten redegjør for kontakten med ham og journalisten (se vedlegg).

I vedleggene opplyser advokaten at det ikke var kjent at Stavanger Aftenblad skulle trykke en kronikk av Tommy Sørbø. Dette ble først informert om dagen før publisering, den 6. januar. Advokaten skriver: «Det fremgår [...] av e-postkorrespondansen at vi ikke er blitt forelagt noen tekster verken fra kronikken eller fra den redaksjonelle omtalen for de ble publisert. Vi hadde ingenting vi kunne kommentere eller korrigere. Dette til tross for de ganske skarpe angrepene på Olsen.» Advokaten informert journalisten i e-posten om at han ikke hadde fått anledning til å svare på noe som helst da han ikke kjente innholdet i det som skulle presenteres for leseren

Advokaten viser til de åtte spørsmålene fra journalisten, og skriver at disse ikke var noen gjengivelse av det som skulle trykkes: «I realiteten var ikke dette noen åpne spørsmål, men påstander. Blant annet ble Olsen bedt om å dokumentere at familien Bøe hadde feil i sine påstander, uten at påstandene var gjengitt. [...] Det sies heller intet noe om at Sørbøs kronikk skal trykkes. Spørsmålene berodde på utilstrekkelig kunnskap og jeg ba Jan Zahl skaffe seg mer informasjon. Jeg hadde forventet tilbakemelding etter det. I tillegg inviterte jeg også til en samtale med Zahl [...] Intet av dette ble fulgt opp av Aftenbadet. [...] Når artiklene var publisert, så får vi spørsmålet om vi ønsker å delta i en debatt. Men det er Aftenbladets plikt til å undersøke holdbarheten av de påstander de fremsetter før artiklene publiseres.»

Klager mener Sørbø er ute etter å mobbe ham som forfatter, og skriver: «Kronikken inneholder [...] mange faktafeil, direkte løgner [...]». Klager legger ved et vedlegg der han ramser opp det han mener er feil og direkte løgn. «Som dere vil se av [vedlegget] velger han å fortelle usannheter om arbeidet vårt og forsøke å ramme meg som person fremfor å kritisere innholde i boken.»

Videre reageres det på at journalisten til slutt i nyhetsartikkelen fremstiller noe som et sitat fra klager når han aldri har hatt en slik samtale med journalisten. Også tilbakemeldingene fra de andre kildene i nyhetsartikkelen, reagerer klager på: «Dersom de har presentert saken løgnaktig ved å fortelle at vi ikke hadde kontakt med familien på forhånd, at vi ikke ville møte familien og at vi ikke brukte eksterne veiledere, så skjønner jeg at de fikk svar som er presentert. Jeg er imidlertid overbevist om at hadde de presentert sannheten så ville svarene blitt annerledes.» Klager redegjør for dette og for hvordan boken er blitt til i vedleggs form (se vedlegg).

Klager mener avisen burde tatt seg tid til å møte ham og advokaten og mener publiseringen vanskelig kan sies å være noen hastesak. Det vises til at boken kom ut 22. oktober 2012 (også omtalt i Stavanger Aftenblad 17. november 2012). Klager stiller seg «helt uforstående til at Stavanger Aftenblad ikke kunne finne tid til å la oss få samtidig kommentere/imøtegå de usanne påstanden som fremsettes i avisen. [...] Det kan ikke være godt nok at min advokat får tilbud i ettertid av at kronikken og artikkel er publisert i avisen. At avisen tilbyr ham å komme med kommentere til noe som alt har stått på trykk.»

Klager oppfatter heller ikke artiklene som noen analyse, da den kun har vurdere tre-fire linjer om Gunvald Bøe. Det vises til at boken er på 700 sider og omtalen av Bøe på ca. 1 side. Klager mener Aftenbladet har publisert grove personbeskyldinger og at målet med Sørbøs kronikk var å mobbe ham som forfatter og flytte fokus bort fra det faktum av Gunvald Bøe var en aktiv nazist i Randaberg. Og at Stavanger Aftenblad har vært en medløper for Sørbø.

Stavanger Aftenblad skriver: «Det vil ikke være hensiktsmessig å gå inn på alle punktene klageren henter fram om sakens innhold, hva andre kilder har sagt eller ikke sagt, og hva tredjeparter har gitt uttrykk for til Olsen.»

Videre: «Klageren gjentar at det ikke ble foretatt noe intervju med ham, noe vi bestrider sterkt. Vår reporter var i direkte kontakt med Olsen, ærendet ble presentert og spørsmål ble stilt. Olsen viste videre til sin advokat, ga beskjed om hva han ikke ville uttale seg om, og ble sitert på det han faktisk valgte å kommentere. I tillegg, og her er vi vel faktisk enige, ble han intervjuet om metode og bakgrunn til artikkel nummer to.» [...] « Vi mener også at Olsen må ha forstått at hans uttalelser til vår reporter var å oppfatte som et intervju (siste avsnitt i første oppslag, samt store deler av oppfølgersaken).»

Om 4.14: «Vårt hovedpoeng har hele tiden vært at klageren ble invitert til å uttale seg, men valgte å vise til sin advokat som i sin tur viste til skriftlig korrespondanse. Igjen ser vi at vi med fordel kunne hatt et muntlig møte i tillegg, men mener at klagerens argumentasjon er gjengitt i vår første sak. Når klageren stadig gjentar at han ikke fikk informasjon om hva kritikken mot ham gikk ut på, er dette etter vårt syn uriktig. Konteksten ble presentert både i telefon og i de skriftlige spørsmålene som ble sendt advokaten pr. mail, og er vel kjent for klageren både fra nasjonale og lokale medier.»

Om 4.15: «At klageren fastholder at vi har brutt kravet om tilsvaer, forundrer oss. Vi har, som vist gjentatte ganger, invitert ham og hans advokat til å skrive innlegg eller la seg intervju. I stedet velger de å sende sine synspunkter til PFU, og det kan ikke lastes oss at de ikke vil utdype sin argumentasjon i Stavanger Aftenblad.»

Avisen mener de aktuelle artiklene viser at kravet om samtidig imøtegåelse er innfridd. «Både Olsen og Helljesen er sitert i den ene artikkelen de har klaget inn. Vi har også hentet full dokumentasjon av deres syn og argumentasjon fra tilgjengelige skriftlig materiale - og til dags dato har ingen hevdet at det er kommet frem nye momenter etter at den skriftlige korrespondansen mellom partene og deres advokater ble avsluttet. Vi mener derfor fortsatt at begge parter kommer godt til orde [...] Olsens syn er referert på alle sentrale konfliktpunkt. [...] Når det gjelder påstander om at artiklene inneholder en rekke feil og usannheter har vi fram til i dag ikke mottatt noen eksempler på hva dette skal dreie seg om. Vi har flere ganger, som tidligere vist, invitert klageren til å utdype sitt syn til å påpeke eventuelle feil og mangler. Det har han ikke benyttet seg av, og det er derfor klageren selv som har valgt å ikke gi tilsvaer (4.15).»

Til vedleggene fra klagers advokat skrives det: «I avsnittet "Kontakten med Stavanger Aftenblad" skriver advokat Helljesen i fjerde avsnitt at han og Olsen "hadde ingenting vi kunne kommentere eller korrigere." Vår oppfatning er en annen, noe vi mener Helljesen selv bekrefter i neste avsnitt når han skriver at vi sendte ham åtte konkrete spørsmål, noe han karakteriserer som påstander. Her er jo kritikken som er rettet mot Olsens bok referert, og vi ber om kommentarer. Dette er for øvrig synspunkter som ikke var nye eller ukjente, verken for Olsen eller Helljesen.»

Oppsummert fra avisen: «Vi mener at klageren er gjort kjent med den kritikken han ble utsatt for og ble bedt om å kommentere, og at vi har – slik også Helljesen bekrefter – fått deres argumentasjon gjennom skriftlig materiale. Vi mener derfor at kravet om samtidig imøtegåelse er innfridd. Videre mener vi at kravet om tilsvaer også er innfridd i og med at vi gjentatte ganger har invitert klageren til å påpeke det han mener er feil i fakta eller framstilling. At klageren velger å ikke benytte seg av denne muligheten, kan ikke lastes oss.»